

науковому, зокрема у межах громадянської науки, зорієнтованої на конкретні проекти (програми), на боротьбу з корупцією у ході їхнього виконання, оскільки активізація діяльності у цих сферах вимагає ретельного опрацювання теоретичних підвалин виникнення цих явищ, закономірностей і особливостей їхнього розгортання у конкретному соціальному просторі та обґрунтування ефективності тих чи тих практичних дій.

УДК 316.3-046.36(477)

Максим КОЛЕСНИЧЕНКО
(м. Київ)

Соціальна когезія в українському суспільстві: перспективи у повоєнний час (етнічний аспект)

Поняття «Соціальна когезія». Найбільш поширеним у сучасному науковому дискурсі є таке визначення: «Соціальна когезія – це якість соціальної співпраці та єдності колективу, окреслена у геополітичних термінах, що відтворюються у ставленнях і поведінці його членів. Згуртоване суспільство характеризується стійкими соціальними відносинами, позитивними емоційними зв'язками з чітко вираженою орієнтацією на загальне благо. Соціальні відносини розуміються у цьому контексті як горизонтальна мережа, яка охоплює окремі особи і групи всередині суспільства» [Georgi Dragolov]. Висхідними моментами характеристики соціальної когезії є відтворення взаємозалежності між індивідами та суспільством за відсутності латентних соціальних конфліктів, які коріняться у рівні достатків, етнічності, расі, гендері тощо, важливою характеристикою є також наявність усталених стабільних соціальних зв'язків (підкреслене важливе для нашого контексту). Реалізація цих орієнтирів у кінцевому результаті має засвідчити здатність суспільства забезпечувати добробут усіх своїх членів, зокрема і незалежно від їхнього етнічного і расового походження, чим буде екзаменуватися ступінь соціальної когезії.

Пов'язаність соціальної когезії та етнічності. Для з'ясування цієї пов'язаності в умовах українського суспільства маємо брати до уваги такі чинники: 1) поліетнічний склад населення країни; 2) роль іммігрантського компоненту в етнонаціональній структурі українського суспільства; 3) стан міжетнічної взаємодії (налаштованість етнофорів на міжетнічну взаємодію з «інакшістю»).

Нагадаємо, що Україна є країною з поліетнічним складом населення: 1) сьогодні в Україні зафіксовані представники майже 130 етнічностей; 2) етнічний маркер властивий усім регіонам країни (за концентрацією етнічних спільнот різні регіони мають різні показники; українці становлять більшість в усіх регіонах (за винятком Криму); 3) впродовж тривалого історичного періоду в

Україні сформувалося кілька ареалів з чітко вираженою присутністю тих чи тих етнічностей: Автономна Республіка Крим (руські [Yevtukh], українці, кримські татари, вірмени), Буковина (українці, молдавани, руські, румуни, молдавани, гагаузи), Закарпаття (українці, руські, угорці, роми); Одеська область (українці, руські, болгари, молдавани, гагаузи); 4) нові етнічності – іммігранти, які зосереджені в основному у великих містах країни (Київ, Харків, Одеса, Дніпро, Вінниця, раніше Донецьк). Нагадаємо, що після початку агресії Росії проти України у 2014 році та війни 2022 року сформувався пул внутрішніх мігрантів – кілька мільйонів осіб.

Наразі для визначення підґрунтя міжетнічної толерантності, що є важливим чинником соціальної когезії, ми скористаємося даними соціального моніторингу «Українське суспільство: моніторинг соціальних змін» (2020 р.), у якому використовується шкала Богардуса з метою окреслення параметрів соціальної дистанції, характерної для взаємодії носіїв різноманітних етнічностей. Нагадаємо, що це семибальна шкала (1- мінімальна дистанція, а 7 – максимальна дистанція) включає такі питання: допуск вихідців тієї чи тієї національності у якості 1) членів своєї сім'ї, 2) близьких друзів, 3) сусідів, 4) колег по роботі, 5) мешканців України, 6) відвідувачів України (туристів), 7) взагалі не допустив би. Ми відтворимо ситуацію з тими етнічностями, які, на наш погляд, певною мірою є проблемними, тобто дані засвідчують вищий рівень дистанціювання, ніж для більшості етнічних спільнот. Отже, для вихідців із арабських країн середній бал складав (1992-2020 рр.) від 5,1(1992 р.) до 6,1 (2012 р.); 5,9 (2020 р.); при цьому за індексами шкали (2020 р.) показники були такими: 1 – 1.8; 2 – 3.7; 3 – 2.9; 4 – 3.4; 5 – 4,1; 6 – 52. 9; 7 – 30.9. Для турків: від 4.9 (1992 р.) до 5.9 (2002-2004); 5.5 (2020 р.); при цьому за індексами шкали (2020 р.) показники такі: 1 – 2.5; 2 – 4.6; 3 – 6.7; 4 – 4.7; 5 – 8.2; 6 – 7.4; 7 – 15.4.

Порівняння перелічених показників згаданих представників з носіями інших етнічностей дає таку картину: найнижчий середній бал соціальної дистанції у мешканців України слов'янського походження (2020 р.): українці – 2.4; білоруси – 4.3; поляки – 4.7; руські (росіяни) – 4.8 (війна може внести певні корективи у ставленні до цих етнофорів). Для інших етнічностей, включених до моніторингу (американців, угорців, грузинів, євреїв, кримських татар, молдаван, німців, румунів), він складав від 4.8 (у німців) до 5.3 (у румунів).

Для визначення тенденцій в оцінці рівня міжетнічної толерантності важливими, на наш погляд, є показники перших чотирьох замірів. Вони надзвичайно різняться стосовно тих чи тих етнічностей: у якості членів своєї сім'ї арабів хотіли би бачити 1.8 % респондентів, у якості близьких друзів – 3.7 %, у якості сусідів – 2.9 %, у якості колег по роботі – 3.4 %, у якості мешканців України – 4.1 %; у турків ці показники – відповідно, 2.5 %; 4.6 %; 6.7 %; 4.7 %; 8.2 %. Натомість у представників слов'янських етнічних спільнот ці показники значно вищі: українці – 54.7 %; 12.4 %; 5.2 %; 1.6 %; 19.5 %; білоруси – 10.0 %; 13.2 %; 17.3 %; 6.3 %; 12.6 %; поляки – 5.0 %; 10.8 %; 12.6 %; 10.2 %; 10.2 %; руські (росіяни) – 12.8 %; 9.6 %; 10.0 %. 4.3 %; 8.8 % (знову таки ж війна може внести певні корективи у ставленні до цих етнофорів).

Такі індекси для інших етнічних спільнот згадуваного моніторингу, зазвичай, більш помірні у порівнянні, скажімо, з арабами та турками, але вони поступаються показникам представників слов'янських груп населення. Наприклад, у угорців вони складають 3.2 %, 6.4 %, 11.6 %, 6.3 %; а у молдаван – 3,0 %, 7.1 %, 12.7 %, 4.3 %.

Дані моніторингу дають підстави зробити висновок про те, що в українському суспільстві за розмірами соціальної дистанції сформувалося три сегменти етнічних спільнот: представники слов'янських етнічностей (з найбільш сприятливим показником до міжетнічної толерантності), представники інших (переважно неслов'янських спільнот з досить таки комфортним підґрунтям до міжетнічної толерантності), представники спільнот іммігрантського походження, додамо сюди і ромів (з більш високим розривом у соціальній дистанції, ніж у попередніх двох групах, але з таким індексом, що свідчить про гідний рівень міжетнічної толерантності й дозволяє вибудовувати безконфліктні стосунки). Така ситуація у міжетнічній взаємодії свідчить про можливість досягнення достатньо високого рівня соціальної когезії в українському суспільстві, оскільки вірогідність конфліктів на етнічній основі мінімізується, безумовно, за умов зміцнення егалітарних (рівноправних) засад соціальної політики української держави.

УДК 316.485.26(477)

Ганна КИСЛА, Людмила ЧЕРНІЙ
(м. Київ)

Методологічні підходи дослідження феномену війни в соціології: український дискурс

Актуальність дослідження. Сучасний світ є наслідком дії чинників глобальної деконструкції світової політичної системи – тренд «Зламаний світ», що набуває зміненого вигляду із новими балансами/дисбалансами центрів «сили і впливу», з прагненням національних держав здійснити «реконкісту» (відновлення) свого економічного суверенітету, з новими домінуючими тенденціями і не в усьому зрозумілими перспективами розвитку. Звідси виникає актуальний науковий кейс: за якими закономірностями, параметрами і драйверами розвивається міжнародна система і трансформується сучасний світопорядок. Актуалізація наукових досліджень щодо проблеми макроколивань міжнародної системи, пов'язана з необхідністю доведення наявності об'єктивних закономірностей у міжнародних відносинах та світовій політиці, з обґрунтуванням непереборної дії в умовах постсучасності мегатенденцій (політико-економічних, соціогуманітарних, воєнних, технологічних), які ведуть до трансформації глобального світопорядку [1, с. 73].